

Yayın Geliş Tarihi: 23.05.2021

Yayına Kabul Tarihi: 27.12.2021

Online Yayın Tarihi: 31.12.2021

http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.1055650

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Cilt: 23, Özel Sayı, Yıl: 2021, Sayfa: 179-206

ISSN: 1302-3284 E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

TÜRKİYE’DE GÖÇ OLGUSU VE GÖÇÜN YARATACAĞI SORUNLARIN AŞILMASINDA TOPLUMSAL KÜLTÜR KURUMU KİMLİĞİYLE HALK KÜTÜPHANELERİNİN ROLÜ: İZMİR ÖRNEĞİ

Mehmet Ali AKKAYA*

Öz

Özellikle geride kalan yüzyılın ikinci yarısından itibaren evrensel boyut kazanan, ulusal ve uluslararası düzeyde toplumsal yaşamda sürdürülebilirliğin sağlanması açısından aşılması gereken en önemli sorunlardan biri olarak görülen göç, günümüzde çok daha fazla kuşku, kaygı ve şüphe ile bakılan bir olguya dönüşmüştür. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin açıklamalarına göre dünyada neredeyse her iki saniyede bir kişinin çatışma, zulüm, açlık veya savaş nedeniyle zorla yerinden edildiği gerçeği ile birlikte değerlendirildiğinde, göçün günümüzdeki etki alanı ile beraberinde getirebileceği tehditlerin boyutunu anlamak çok daha kolay olacaktır. Daha çok yaşamsal ve ekonomik gerekçelerle birlikte anılan göç kavramının en önemli sorun ayaklarından biri de kültürel farklılıklar yüzünden yaşanan toplumsal uyumsuzluktur. Bu çalışmada; yarım asırdan fazladır iç göç hareketliliği hiç azalmayan, bunun yanı sıra dünyada en fazla dış göç alan, en yoğun kullanılan yasadışı göç trafiği güzergâhlarından birine ev sahipliği yapan Türkiye’de, göç olgusunun taşıdığı anlam ve öneme genel olarak değinilerek, İzmir özelinde göçe bağlı kültürel uyum sorunlarının azaltılması noktasında kültür kurumu kimliği ile halk kütüphanelerinin süreci kolaylaştırmadaki rolünün ortaya konulması amaçlanmıştır.

Çalışma kapsamında, önce şehrin asıl göç odağını oluşturan merkez ilçelerinde kent sakinlerinin kullanımına açık olan ve farklı kullanıcı odaklarına öncelikli hizmet verme yükümlülüğü bulunan halk kütüphanelerinin görev ve işlevleri bağlamında ortak kent kültürünün oluşması sürecindeki sorumlulukları ortaya konulmuştur. Ardından iç, özellikle de dış göç ile İzmir’e gelen ve bu şehirde yeni bir hayat kurmaya çalışan vatandaşların halk kütüphaneleri ile olan ilişkileri, bu ilişkilerin kente ve kent kültürüne uyum noktasındaki yeri ve önemi üzerinde durulmuştur. Yarı yapılandırılmış betimleme yönetimi ile kurgulanan çalışmada, ortaya konan bilgilerin halk kütüphanelerinin göçmenlerin kente uyum ve kent kültürünü sorunsuz içselleştirebilmeleri noktasındaki

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Akkaya, M. A. (2022) Türkiye’de göç olgusu ve göçün yaratacağı sorunların aşılmasında toplumsal kültür kurumu kimliğiyle halk kütüphanelerinin rolü: İzmir örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, *Dokuz Eylül Üniversitesi Uluslararası Konferansı, Göç: Önümüzdeki Yirmi Yılın Projeksiyonu ve Ötesi” Özel Sayısı*, 179-206.

* Doç. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, ORCID: 0000-0003-2496-7315, mehmetali.akkaya@ikcu.edu.tr.

rolünün somutlaştırılması amacı ile örnekler üzerinden de değerlendirmeler yapılmıştır. Ortaya konan iyi örnek ve işbirliklerine rağmen, sınırlı ve birey odaklı çabaların dışında, bu konudaki hizmet felsefesinin beklenen düzeyden uzak olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, İzmir, Halk kütüphaneleri, Kent kültürü, Kültürel uyum, Kültürel zenginlik.

THE ROLE OF PUBLIC LIBRARIES WITH THE IDENTITY OF A SOCIAL CULTURAL INSTITUTION IN TURKEY TO OVERCOME THE PROBLEMS CAUSED BY MIGRATION: İZMİR EXAMPLE

Abstract

Especially in the second half of the last century, migration, which gained a universal dimension and considered one of the most important problems to be overcome in terms of ensuring sustainability in social life at national and international level, has turned into a phenomenon that is viewed with much more suspicion, anxiety, and suspicion today. According to the statements of the United Nations High Commissioner for Refugees, when considered together with the fact that almost one person in the world is forcibly displaced every two seconds due to conflict, persecution, hunger, or war, it will be much easier to understand the size of the threats that migration can bring with its current sphere of influence. One of the most important problems of the concept of immigration, which is mostly associated with vital and economic reasons, is the social incompatibility experienced due to cultural differences. In this study, more than half a century of internal migration mobility no reduction, as well as most foreign immigration in the world, most widely used hosting one of the illegal immigration traffic routes meaning of the phenomenon of migration in Turkey and the importance of referring in general, İzmir special immigration due to cultural adaptation problems aimed to reveal the identity of cultural institutions and the role of public libraries in facilitating the process.

Within the scope of the study, firstly, the responsibilities of public libraries, which are open to the use of city residents in the central districts of the city, which are the main migration focus, and are obliged to provide priority services to different user foci, in the process of forming a common urban culture in the context of their duties and functions. Then, the relations with the public libraries of the citizens who came to İzmir with internal, especially external migration and trying to establish a new life in this city, the place and importance of these relations in the city and the city culture were emphasized. In the research, which was built with semi-structured description management, evaluations were made on the examples in order to concretize the role of public libraries in the adaptation of the immigrants to the city and the integration of urban culture without any problems. Despite good examples and collaborations put forward, it has been determined that the service philosophy on this issue is far from the expected level, apart from limited and individual-oriented efforts.

Keywords: Migration, İzmir, Public libraries, Urban culture, Cultural harmony, Cultural diversity.

GİRİŞ

Bilimsel literatürde daha çok kentleşmenin getirdiği bir değişim hareketi olarak telaffuz edilen, ancak gerçekte insanlık tarihi ile birlikte başlayan bir

serüvene sahip olan göç olgusu, günümüz modern dünyasında en fazla telaffuz edilen kavramlardan biridir. Temelde kişinin yaşamını sürdürdüğü yerden farklı gerekçeler ve tercihler nedeni ile başka bir yere gitmesi anlamına gelen göçün arka planındaki asıl neden, içinde bulunulan durumun sosyal, kültürel, toplumsal, ekonomik vb. koşullarından memnun olmama ve bu koşulları değiştirme arzusudur. Bu açıdan bakıldığında göç denildiğinde çağrıştırdığı ilk şey olumsuzluğudur.

20’inci yüzyılın ikinci yarısı ile birlikte evrensel evrensel boyutta bir sorun haline gelen göç, geride bırakılan yer ve göç edenlerin yanı sıra yaşamak için seçilen yeni yer ve o yerde yaşamakta olanlar üzerindeki etkileri sürekli artan bir kimlik arayışına dönüşmüştür. Bu nedenle göç günümüzde çok daha fazla kuşku, kaygı ve şüphe ile bakılan bir olgudur. Başka bir ifadeyle; yeni bin yıl ile birlikte göç kavramını ve içeriğini başkalaştıran asıl unsur, göç etmek durumunda olanlarla birlikte akla getirilen olumsuzlukların yanında, göç edilen bölgelerde hâlihazırda yaşayan vatandaşların göçe bağlı farklı alanlardaki endişelerinin artması ve bunların yüksek sesle dile getirilmeye başlanmış olmasıdır. Günümüzde göç kavramını ve içeriğini başkalaştıran unsurlar; göç etmek durumunda olanlarla birlikte akla getirilen olumsuzlukların listesinin artması, göç edilen bölgelerde hâlihazırda yaşayan vatandaşların göçe bağlı farklı alanlardaki endişelerinin artması, söz konusu endişelerin yüksek sesle dile getirilmeye başlanmış olması ve endişelerin somut toplumsal sorunlara dönüşmesi olarak sıralanabilir.

Bugün gelinen noktada göç yalnız göç edenlerin değil, aynı zamanda göç edilen bölgelerde yaşayan insanların da yaşamlarında radikal değişiklikler yapmasını ve kararlar almasını gerektiren bir sürecin adeta üst kimliğidir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin açıklamalarına göre dünyada neredeyse her iki saniyede bir kişinin çatışma, zulüm, açlık veya savaş nedeniyle zorla yerinden edildiği (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği [UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees)], 2020) gerçeği ile birlikte değerlendirildiğinde, göçün günümüzdeki etki alanı ile beraberinde getirebileceği tehditlerin boyutunu anlamak çok daha kolay olacaktır. Daha çok yaşamsal ve ekonomik gerekçelerle birlikte anılan göç kavramının en önemli sorun ayaklarından biri de kültürel farklılıklar yüzünden yaşanan toplumsal uyumsuzluktur.

Bu çalışmada; yarım asırdan fazladır iç göç hareketliliği hiç azalmayan, bunun yanı sıra dünyada en fazla dış göç alan, en yoğun kullanılan yasadışı göç trafiği güzergâhlarından birine ev sahipliği yapan Türkiye’de göç olgusunun taşıdığı anlam ve öneme genel olarak değinilerek, İzmir özelinde göçe bağlı kültürel uyum sorunlarının azaltılması noktasında kültür kurumu kimliği ile halk kütüphanelerinin süreci kolaylaştırmadaki rolünün ortaya konulması amaçlanmıştır. Ülkemizin iç ve dış göç trafiğinin önemli merkezlerinden biri olan şehirde yaşanan nüfus hareketliliği nedeniyle, ortaya çıkacak kültür çeşitliliğinin uyumu son derece önemlidir.

Çalışma kapsamında, öncelikli olarak şehrin asıl göç odağını oluşturan merkez ilçelerinde vatandaşların kullanımına açık olan ve farklı kullanıcı odaklarına ön koşul olmaksızın öncelikli hizmet verme yükümlülüğü bulunan halk kütüphanelerinin görev ve işlevleri bağlamında ortak kent kültürünün oluşması sürecindeki sorumlulukları ortaya konulmuştur. Ardından iç, özellikle de dış göç ile İzmir'e gelen ve bu şehirde yeni bir hayat kurmaya çalışan vatandaşların halk kütüphaneleri ile olan ilişkileri, bu ilişkilerin kente ve kent kültürüne uyum noktasındaki yeri ve önemi üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, kentin merkez ilçelerinde (11 ilçe), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak hizmet veren halk kütüphanelerinin yanı sıra, belediyelerin yetki ve sorumluluğunda faaliyet gösteren halk kütüphaneleri, çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Yarı yapılandırılmış betimleme yönetimiyle kurgulanan araştırmada, elde edilen bilgilerin, halk kütüphanelerinin göçmenlerin kente uyum ve kent kültürünü sorunsuz içselleştirebilmeleri noktasındaki rolünün somutlaştırılması amacı ile örnekler üzerinden de değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışma, halk kütüphanelerinin göç ve beraberinde getirdiği sorunlar bağlamında işaret edilen sorumluluğuna dikkat çektiği; bu yönde kişisel, kurumsal ve kent ölçekli beklentilerin gelişmesine, İzmir özelinde göçmenlerle birlikte ortaya çıkacak çok kültürlülüğün ancak kültürel uyumla hemen her manada bir zenginliğe dönüşebileceğinin görülmesini sağladığı oranda amacına ulaşmış olacaktır. Bu bağlamda, göçmenlerin kültürel kimlik açısından gerçek anlamda kentli olmasının sağlanması yolunda halk kütüphanelerinden başlayarak İzmir'in toplumsal kültür kurumları ile vatandaşlarında yaratılacak farkındalık, çalışmanın nihai hedefidir.

GÖÇ, GETİRDİĞİ DEĞİŞİM VE YARATTIĞI SORUNLARA GENEL BAKIŞ

Türk Dil Kurumu tarafından; “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi” (Güncel Sözlük, 2021) olarak tanımlanan göç, insanlık tarihinin en eski olgularından biridir. Kavram, insanlığın deneyimleri ışığında, “zaman içerisinde tanımlanma, neden ve sonuçlarını belirleme, sınıflandırma açısından genişlemeye uğramıştır” (Deniz, 2014, s. 175). Temel anlamıyla göç her şeyden önce coğrafi bir olgudur (Bartram, Poros ve Monforte, 2017, s. 13). Bugün gelinen noktada küresel bir sorun olarak görülen göçe ilişkin yapılmış çok sayıda tanım söz konusudur. Bu tanımlarda işaret edilen ortak noktalar; göçün toplumsal, ekonomik ve siyasal nedenler çerçevesinde, gönüllü ve zorunlu, ülke sınırları içinde ya da farklı ülkeler arasında gerçekleşebilen, sosyal ve kültürel yanı olan, çok yönlü ve geniş zamana yayılan etkiye sahip olmasıdır (Adıgüzel, 2016; Black ve diğ., 2011; Faist, Fauser ve Reisenauer, 2013; Günay, Atılğan ve Serin, 2017). Bu etki sürecinin yer değiştiren tarafında yer alan öznesi ise genel olarak göçmen sözcüğü ile adlandırılır.

Bulunduğu ülkeyi -çoğunlukla ekonomik gerekçelerle- isteği doğrultusunda terk ederek başka bir ülkeye yasal yollardan (yetkililerin izniyle) giriş yapıp, kanunlar çerçevesinde o ülkede yaşamaya başlayan bireyi ifade eden göçmen (migrant) ve yasaklara rağmen bu yer değiştirmeyi gerçekleştiren yasadışı göçmen (immigrant) sözcüğünün uluslararası platformda, tek bir hukuki tanımı yoktur. Bazı kural koyucular, kanaat önderleri, uluslararası örgütler ve medya kuruluşları, ‘göçmen’ sözcüğünü göçmenleri ve mültecileri aynı anda içeren ortak bir terim olarak algılar ve kullanır (UNHCR, 2021). Uluslararası Göç Örgütü (IOM)’nın *Göç Terimleri Sözlüğü*nde ise göçmen nitelemesi; “hem maddi ve sosyal durumları iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecek beklentilerini artırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi veya aile fertlerini” (2009, s. 22) kapsamaktadır.¹

Doğal afetler, savaşlar, ekonomik zorluklar gibi farklı nedenlerle ortaya çıkan göç hareketlerinin tarih boyunca devam ettiği ve çok büyük toplumsal sonuçlara zemin hazırladığı bilinmektedir. Günümüzde de dünyanın önemli bir bölümü böylesi etkili bir göç hareketliliği ile yoğun mücadele halindedir. Yaşanan ekonomik ve siyasi gelişmeler, kültürel etkileşimler, ülkeler arasındaki gelişmişlik düzeylerinin farklılığı, gelir dağılımındaki dengesizlik, farklı coğrafyalarda istikrarsızlık alanlarının oluşmasına neden olmakta ve bu durum dünyada bugün neredeyse sürekli göç olaylarının yaşanmasına yol açmaktadır (Sümbül, 2017, s. 46). Bu göç hareketliliğini besleyen diğer önemli bir ayrıntı da dünyanın artık çok daha kolay bilinen, öğrenilip, takip edilebilen bir yer olması, insanların her açıdan yaşam koşulları daha iyi olan dünyanın farklı yerlerindeki insanlar gibi yaşama arzusudur. Ancak, insanoğlunun gerekçesi ne olursa olsun başkaları üzerinde egemenlik kurma isteği, bu isteği yerine getirmeye çalışırken acımasızlaşabilmesi ve kendisi gibi düşünenleri ötekileştirme eğiliminin farklı düzeylerde savaşlarla somutlaşması halen göçün en önemli nedenidir.

Göçün gereklilikleri genellikle ekonomik, toplumsal, siyasal nedenler ile insanın çalışmak ve kendine daha iyi yaşam olanakları bulma arzusunda aranır. Bununla birlikte göç olgusunu başlatan temel nedenleri; ekonomik güçlükler, siyasi istikrarsızlık, coğrafi koşulların yarattığı güçlükler, insan hakları ihlali, baskıcı rejimler, iç savaşlar, etnik çatışmalar, iş gücü talebinin azlığı, coğrafi koşulların yetersizliği ve can güvenliği olarak listelemek olanaklıdır (Akçadağ, 2012; Canpolat, 2016; Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020; UNHCR, 2001; Yılmaz, 2014). Temel nedenlerin göçle varılmak istenen sonuca bağlı kalınarak daha somut hale getirildiği başka bir yaklaşımda ise göçün gerekçeleri; eğitim kaynaklı göç, beyin göçü, emekli göçü, iklim kaynaklı göç, ekonomi temelli göç ve siyasal kaynaklı göç olarak gruplandırılmıştır (Zhanadilova, 2018, s. 118).

---

¹ Bu çalışmada, -terminolojiden kaynaklanan kafa karışıklığı yaratmamak adına- kendi isteğiyle ya da şartların zorlaması ile yaşadığı toprakları terk etmek durumunda kalan tüm insanlar için göçmen tanımlaması yapılmıştır.

Göç edenlere, göç edilen yere ve o yerde hâlihazırda yaşayan insanlara göre öncelik ve önem sırası değişebilen temel nedenlerin ışığında, göç olgusu genel olarak şu şekilde kategorize edilebilir;

- Nedenlerine Göre Göç;
  - Zorunlu Göç
  - Gönüllü Göç
- Amaçlarına Göre Göç;
  - Çalışmak İçin
  - Sığınmacı Olmak İçin
- Hedeflerine Göre Göç;
  - Yasal Göç
  - Yasadışı Göç

Yerel, bölgesel, ulusal ve küresel gelişmeler ve bu gelişmelerin günümüzün iletişim teknolojileri araçları ile yakından takip edilebilmesi, başta uluslararası göç olmak üzere, her türden ve nedenden göçün asıl ivmelenme noktasıdır. Yasa dışı göç ile insan kaçakçılığı ve ticareti gibi çok yönlü etkileri olan organize suçlar artık yalnızca bir ya da birkaç devletin sorunu olmaktan çıkmış ve neredeyse tüm ülkeleri etkileyen konulara dönüşmüştür (Akçadağ, 2012, s. 1). Özellikle uluslararası göçün devletlerin toplumsal kimliğini, siyasi istikrarını, ekonomisini, demografik özelliğini, sosyal güvenlik sistemini ve kültürel özelliklerini olumsuz etkileme potansiyeli, dünyanın farklı coğrafyalarında sürekli deneyimlenen bir gerçekliktir. Yine uluslararası göç hareketliliğinin terör yaratma potansiyeli yüksek yasaklı kişilerin ülkelere giriş fırsatı olarak kullanılabilmesi, devletlerin güvenliğini de tehdit eden temel sorunlardan biridir (Deniz, 2014, s. 201). Göçün yarattığı sorunların büyük bir bölümü ise göç ve göçmen dünyasının yasak ve/veya kaçak göç ve göçmenler alanında vücut bulmaktadır.

Kaçak göç, büyük ölçüde ekonomik temellidir (göçmenlerin %42'si 1970'lerde zengin ülkelerde yaşarken, bu oran 20'inci yüzyılın sonunda %50'lere ulaşmış, günümüzde ise %62'yi aşmış durumdadır) (UNHCR, 2021). İletişim teknolojileri ile özellikle internet ve sosyal medya aracılığıyla gelişmiş ülkelerin ortalama yaşam şartlarının görünür hale gelmesi, bu değişim sürecinde önemli rol oynamaktadır. Günümüzde özellikle uluslararası göçün temel artış nedeni, yoksul ülkelere zengin ülkelere giden göçmenlerdir. Bu tablo, sürekli göçe ev sahipliği yapan ülke, bölge ve kent ekonomisi açısından ciddi bir sorundur. Göçü dünyanın ekonomik, sosyal ve kültürel dengesi açısından daha büyük risk unsuruna dönüştüren diğer bir gerçeklik, göçün ulusal ve uluslararası boyutunun varlığıdır. Türkiye, söz konusu boyutların her ikisinin de en yoğun izler bıraktığı etki alanlarından biridir.

“Asya ile Avrupa arasında köprü konumunda olan Türkiye, Kuzey Afrika, Ortadoğu ve yakın Asya ülkelerinden AB ülkelerine kaçak olarak göç etmek isteyenler için vazgeçilmez bir durak olup aynı zamanda göç edenlerin yerleştiği de bir ülkedir” (Deniz, 2014, s. 184). Diğer bir ifade ile düzensiz göçmenlerin bir

kısmı Türkiye’yi transit ülke olarak kullanırken, diğer kısmı ise ülkemizde kaçak işçi olarak çalışmakta, yani Türkiye’yi yeni yaşam alanı olarak görmektedir. Bunun sonucu olarak 20’inci yüzyılın ortalarından itibaren kendi vatandaşları yurtdışına göç eden bir ülke olan Türkiye, artık başka ülke vatandaşlarının yasal ve yasal olmayan yollarla göç ettiği ve çalıştığı bir ülke olmaya başlamıştır. Bu duruma bağlı olarak yaşanan insan hareketliliğinin Türkiye’de siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri ortaya çıkmaktadır. Türkiye’nin çok uzun bir sınır ortaklığı olan Suriye’de, 10 yılı aşkın süredir devam eden savaş ve kargaşa ortamından kaçarak, ülkelerine en yakın güvenli alan olarak gördükleri Türkiye’ye sığınan Suriyeli göçmenler, ülkemizin göçe bağlı deneyimlerini ve olumsuz sonuçlarını arttırmıştır. Sadece ülkemizdeki sayıları 4 milyona yaklaşan Suriyeli göçmenler (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021), dünya genelinde de göç olgusunun en önemli aktörü ve sorunu olarak kabul edilmektedir (UNICEF, 2020).

Günümüzün öngörülemeyen göç hareketliliklerinde göçmenlerin sosyal, demografik ve ekonomik özellikleri çok hızlı bir biçimde değişebilmektedir. Bu durum, tüm bu hususlarda göç edenin göç edilen yerde yaşadığı/yaşayacağı uyum sorunlarını daha derinlikli hale getirmektedir. Söz konusu sorunlar üzerinde en yaygın etkiye sahip unsur ise kültür kavramı ve göç olgusu ile paydaşlarına getirdikleridir. Zira göçe bağlı kültürel alanda yaşanan sorunların aşılması, mevcut durumun iyileştirilmesi ve aynı coğrafyayı paylaşmaya başlayan insanların kültürel uyumlaşmasının sağlanması, göçün yarattığı yaraların sağaltımındaki en etkili ilaçtır. Bu iyileşmenin kısa zamanda ve kalıcı biçimde sağlanabilmesi için ise öncelikli olarak göçün kültürel boyutunun doğru bilinmesi ve bu boyutun öneminin kavranması gerekir.

GÖÇÜN KÜLTÜREL BOYUTU

İçerdiği, etkilediği ve etkilendiği pek çok unsura karşın göç her şeyden önce insani bir olgudur. Çünkü göçün sonucunda etkilenen-etkileyen denkleminin her iki yanındaki asıl aktör insandır. İnsan ise her türlü yapıp etmesiyle, yani kültürüyle var olabilir. Aynı zamanda insanın biriktirme arzusu ve gereksiniminin bir sonucu olan kültür bir bellek sürekliliği gerektirir ve bu yan, insanı diğer canlılardan ayıran en temel özelliklerden biridir. İnsan yaşamın içinde o güne kadar biriktirdiği, parçası ve hatta üreticisi olduğu kültürü ile var olabilir. Kültür insanın yaşam alanının da en önemli biçimleyici ve kural koyucusudur.

UNESCO Kültür Politikaları Mexico City Deklerasyonu’nda; “Bir toplumu veya sosyal grubu karakterize eden ayırt edici manevi, maddi, entelektüel ve duygusal özelliklerin tümü” olarak tanımlanan; yalnızca sanat yapıtlarını değil, aynı zamanda “yaşam biçimlerini, insanın temel haklarını, değer sistemlerini, geleneklerini ve inançlarını” kapsadığı ifade edilen; “insanların farklı kültürler aracılığıyla değer yargılarını karşılaştırabildiği, kendilerini ifade ve fark edebildiği, böylece eksikliklerini de görebildiği, başarılarını sorgulayabildiği, yeni anlamlara vardığı, sınırlarını aştığı ve yeni eserler yaratabildiği kaynak” (UNESCO, 1982)

olarak ayrıntılandırılan kültür, değişim özelliğine sahiptir. Zira kültür, “insanların buldukları coğrafyanın ve zamanın değerleri ile sahip oldukları veya edindikleri kültür kaynaklarını yeniden gözlemleyebildikleri ve dönüştürebildikleri bir mirastır” (Odabaş, Akkaya ve Polat, 2020, s. 27).

Göç olgusunun kültürel boyutu tam da bu noktada somutluk kazanır ve önemini ortaya koyar. Çünkü kültür zamanla ve toplumun benimsediği ortak değerlerle değiştiği gibi, etkilediği toplumu da zamanla, ortak değerlerle ve toplumun yaşadığı coğrafyanın özelliklerine göre değiştirir. Göç, göçmen ve göçülen yer söz konusu olduğunda bu değişim her zamankinden çok daha hızlı ve genellikle bir zorunluluk olarak gerçekleşmelidir. Bu becerinin gösterilmesi yeni yaşam alanında göçmenler ve orada daha önce yaşayanlar açısından kültürel uyum, aksi ise kültürel çatışma olacaktır. Zaten yeni hayatın getirdiği/getireceği pek çok sorunun üstesinden gelmek durumunda kalan göç mağdurlarının bir de kültürel çatışma ile karşı karşıya kalması, göç olgusunun neden olduğu/olacağı sorunları daha derin ve çözülmesi güç hale getirecektir.

Özellikle bilişim teknolojisinin etkisiyle yeni bin yılla birlikte dünya hızla küreselleşirken, kültürel anlamda da aynı hızla tekdüzeleşmeye doğru gitmektedir (Erdoğan, 2017, s. 24). Bir ülkenin, bölgenin, kentin, toplumun hatta bireyin kendi tercihi olduğunda dâhi istendik bir tablo olmayan böylesi bir eğilim göçle birlikte değerlendirildiğinde, çok daha büyük bir kültür erozyonu anlamına gelir. Bu da dünyanın ortak medeniyet silsilesi, hafızası, kültür tarihi ve bunların aktarımı açısından telafisi olmayan kayıpların yolunu açar.

Göç ve kültür etkileşimi söz konusu olduğunda ilk elde telaffuz edilmesi gereken kavramlardan biri de çok kültürlülüktür. Göç olgusu kapsamında; “farklılığı ve çeşitliliği kucaklayan bir göç yönelimi, belli açılardan göçmenlerin asimile olmaları gerektiği ve olacakları beklentisinin karşıtı” (Bartram, Poros ve Monforte, 2017, s. 221) olarak tanımlanan çok kültürlülük, aralarında Türkiye’nin da olduğu çok göç alan ülkelerde en çok telaffuz edilen sözcüklerden biridir. Kültüre ve kültür-insan etkileşimine yaklaşımla değerlendirildiğinde, çok kültürlülük bir terimden öte, bir yönelim ve ideolojiyi de ifade eder. Temelde göçmenlerin ‘köken’ kültürlerini terk edecekleri ve hedef ülkenin yerlileri ile kültürel olarak özdeş olacakları beklentisi yerine bu iki farklı kültürün bir potada ve her iki kültürü de zenginleştirecek biçimde birleştirebilmeyi hedefler. Göçmenlerin kültürel asimilasyonu yerine, doğru belirlenmiş politikalar ve yaklaşımlarla göçmenler ve yerliler arasındaki kültürel farklılıkların zenginlik olduğuna dikkat çeken çok kültürlülük savunuculuğu, aynı zamanda çok kültürlülüğü dünya coğrafyasının önemli bir bölümünün sorunu olan göç karşısında alınabilecek kalıcı önlemlerden biri olarak değerlendirmektedir (Kivisto ve Faist, 2010; Kymlicka, 2012).

Türkiye, göçe bağlı olarak farklı ülkelerden gelen göçmenler ile kendi vatandaşları arasında toplumsal uyum açısından ince bir çizgide duran kültürel kimlik çatışmasını en derinden yaşayan ülkelerden biridir. Ülkemizde geçici

koruma altında bulunan göçmen nüfusun %39’u, örgün eğitimin bir aşamasında öğrenci durumundadır. Okul öncesi dönem de dâhil edildiğinde bu grubun bütünü temsil oranı %43’ü aşmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020). Öğrenci kimliği ile gruplandırılabilen bu göçmenlerin en önemli sorunu kültürel uyumdur. Oyun, eğlence, öğrenme, paylaşma, sosyalleşme gibi yaşamın pek çok yönünü kapsayan kültürün, dil becerisinin geliştirilmesi ile tam bir uyumluluğa dönüşmesi olanaklı değildir. Şüphesiz örgün eğitim bu sürecin en önemli kolaylaştırıcısıdır. Ancak yaşamın daha çok sınırlı bir çevrede sürdürüldüğü dikkate alındığında örgün eğitimin bu gerekliliği tek başına üstlenmesi beklenemez. Bu noktada devreye aralarında halk kütüphanelerinin de olduğu yaygın eğitim ve kurumları girmelidir. Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre (MEB, 2020), özellikle Suriyeli göçmen çocukların %19’unun hala düzenli olarak okula gitmediği dikkate alındığında, yaygın eğitimin önemi çok daha net bir biçimde ön plana çıkmaktadır. Yaygın eğitimle sağlanacak olan asıl başarı, göçmenlerin içinde buldukları yeni toplumun kültürüne dönüşmesi kadar, kendi kültürlerini de koruyabilmeleri, her iki kültürü uyumlaştırabilmeleri ve çok kültürlülüğü beslemeleri olacaktır.

Göç eden bireyin göç ettiği yeni yaşam alanında var olan kültür iklimini eksiksiz bir biçimde özümsemesi ve kısa sürede o kültürün bir parçası olması neredeyse olanaksızdır. Bireyin kültürel uyum açısından sergileyeceği tüm şeffaflık ve çabaya karşın bu süreçte ortaya konacak etkileşim o ana kadar sahip olunan ve bundan sonrasında bir parçası olunmak istenen kültürün bir birleşimidir. Yani farklı kültürlerin harmanından oluşan yeni bir kültür, hatta aynı anda var olan kültürler harmonisidir. Bu noktada da göçmenler ile yerliler arasındaki uyumlaşmayı, kültürel ahengi yakalamayı ve bu kültür ikliminde bireyin kendisini tanımayı kolaylaştırıcı aktörlere, kurum ve kuruluşlara gereksinim vardır. Bu kimliklerden biri de topluma ve kullanıcılara karşı üstlendiği kültür sorumluluğu ile halk kütüphaneleridir.

BİR KÜLTÜR AKTARIM-PAYLAŞIM-ÜRETİM UNSURU OLARAK HALK KÜTÜPHANELERİ VE GÖÇMENLERE YÖNELİK SORUMLULUKLARI

Geçmiş-bugün-gelecek bağıntısında yaşanmış olanları bilip bunları deneyim ve ilhama dönüştürme becerisi, insanlığı binlerce yıllık evrimi içinde her açıdan ‘daha iyi’ olmaya götüren unsurlardan biridir. Aynı zamanda insanı diğer canlılardan ayıran temel farklılıklardan biri olan bu becerinin ortaya konulabilmesi, toplumun ortak hafızası ile olanaklıdır. Bu noktada da sürece genel adlandırılmayla bilgi merkezleri olarak tanımlanan bellek kurumları dâhil olur. Bilgi merkezleri, insanları gereksinim duydukları bilgiye sistemli bir biçimde eriştiren kurumlar olarak tanımlanır. Bu basit tanım aynı zamanda bilgi merkezlerinin önemini ve toplumsal rolünü de en yalın biçimde ortaya koymaktadır (Akkaya ve Polat, 2020, s. 119). Yani, bilgi merkezlerinin sermayesi bilgi, bilgi de insanlığın en eski ve

sürekli gereksinimlerinden biri olmaya devam ettiği sürece, bilgi merkezleri de toplum tarafından hizmet talep edilen toplumsal kurumlar olmaya devam edecektir.

Bilgi merkezleri dünyasının toplum tarafından en çok bilinen ve kullanılan türü şüphesiz kütüphanelerdir. Kütüphaneler parçası oldukları ve hizmet verdikleri toplumun bellek merkezleri, toplumun bilgi ve bilgi kaynakları temelli gereksinimlerinin giderilmesinin profesyonel araçlarıdır. Hizmet felsefesi, hedef kitle önceliği, hizmet verdiği yer vb. unsurların yanı sıra, özellikle bilgi dünyasında yaşanan üssel artış ve içerik çeşitlenmesine bağlı olarak 5 bin yılı aşan evrim sürecinde farklı türleri ortaya çıkan kütüphane dünyasının en yaygın hizmet ağına sahip olan ve en çok kullanılan üyesi ise halk kütüphaneleridir.

Amaç ve işlevlerini açıklayacak kadar açık bir adı olmasına karşın, halk kütüphaneleri, bilgi merkezleri dünyasının üzerine en çok kafa yorulan ve kalem oynatılan türlerinden biridir. Halk kütüphanelerinin hemen her kütüphane türünün özelliklerinden bir parçasını, ayrıcalıklı yanını bir biçimde içinde taşıması, bu yoğun yönelimin ve disipliner yaklaşım çeşitliliğinin asıl gerekçesi olarak değerlendirilebilir. Zira ulusal bellek olarak kabul edilen ulusal kütüphane halk kütüphanesinde yerel belleğe; üniversite kütüphanesi misyonu halkın üniversitesine, örgün eğitime olan doğrudan katkısı nedeniyle de yaygın eğitim kurumu kimliğine dönüşebilmektedir (Keseroğlu, 2019, ss. 42-43). Söz konusu geçişken yanı da dikkate alınarak halk kütüphanesi; “hiçbir sınırlama olmaksızın herkese açık olmanın yanı sıra, içinde bulunulan yerel şartlara uyum gösterme gerekliliği ile hizmet anlayışını belirleyen ve geliştiren bilgi merkezi” (Akkaya, 2013, s. 169) olarak tanımlanabilir. Bu geçişken yapı ve hizmet ufkunun sonsuzluğu ile mevcut ve potansiyel paydaş sayısının çokluğu, doğal olarak halk kütüphanelerinin kültürel yan ve sorumluluklarını ön plana çıkarmaktadır. Dahası, her hizmet alanında olduğu gibi, kültürel sorumluluklarını da din, dil, ırk, cinsiyet vb. ayırım gözetmeksizin parçası olduğu toplumun her ferdine karşı aynı öncelik ve arzu ile yerine getirmelidir.

Halk kütüphanesinin hizmet anlayışı, tanımında da ifade edildiği gibi toplumun her bireyine ayırım yapılmadan (yaş, ırk, cinsiyet, din, milliyet, dil, mevki gözetilmeksizin) hizmetlere erişim hakkı tanınması ilkesine dayanır (Yılmaz, 2018, s. 52). Bu anlayış doğal olarak kütüphanenin hizmet verdiği sahada göçmen olarak yaşayan vatandaşların da mevcut ve potansiyel kullanıcı olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir. Zira UNESCO ile birlikte hazırlanan Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu (International Federation of Library Associations Institutions [IFLA])’nun *Çok Kültürlü Kütüphane Bildirisi*’nde de belirtildiği üzere her bireyin kütüphane ve bilgi hizmetlerinden tam ve eksiksiz olarak faydalanma hakkı bulunmaktadır (IFLA/UNESCO, 2018).

IFLA, bir halk kütüphanesinin amacını; parçası olduğu toplumun dinlenme ve serbest zamanını da içine alan, eğitim, bilgi ve kişisel gelişim konularındaki gereksinimlerini karşılamak için çeşitli ortamlarda kaynak ve hizmet sağlamak (IFLA, 2004, s. 22) olarak açıklamıştır. Bu genel amaç, halk kütüphanelerinin

bilgiye yerel giriş kapısı olma ve hizmet ettiği toplumun tamamının ortak kültür dünyasına katkı verme sorumluluğu dikkate alınarak şu şekilde ayrıntılandırılabilir (Keseroğlu, 1989, ss. 46-48);

- Kişiler arasında ayırım gözetmeden kapılarını toplumun bütün bireyelerine açmak,
- Kolay girilebilir olmak,
- Kimse üstünde bir baskı yapmadan hizmet vermek,
- Kişilerin bilgi, kültür ve eğitim gereksinimlerini karşılamak,
- Halkı eğitmek,
- Kişinin kendi kendini eğitmesi için bütün konularda güncel ve gerçek bilgiler sağlamak,
- Yerel, ulusal ve uluslararası sorunlarla ilgili her türlü kayıtlı görüş ve düşüncüyü tarafsız ve dengeli bir şekilde halka ulaştırmak,
- İnsan ruhunun dinlenmesi, zevk duyması, yenilenmesi ve mutluluğu için fırsat eşitliğinin var olduğu demokratik toplum kavramı geliştirmek,
- Toplumun ekonomik, endüstriyel, bilimsel, eğitsel ve kültürel yönleriyle ayakta tutulması niteliğine katkıda bulunmak,
- İnsanlığın deneyimlerini, kültürel kalıtlarını kitaplar ve kitap dışı belgeler biçiminde kullanıma sunmak,
- Öbür kütüphane türleri ve eğitim kuruluşları ile işbirliği içinde olmak,
- Halka açık olmak nedeniyle tüm ulusal kaynakları yeterince kullanmak,
- Hizmetini karşılıksız vermek,
- Boş zamanların olumlu yönde gelişmesine katkıda bulunmak.

Bir halk kütüphanesinin hizmetleri planlanırken bu amaçların tamamı elden geldiğince dikkate alınmalıdır. Ancak çocuklar, öğrenciler engelliler gibi bazı gruplar için daha özenli davranılarak, söz konusu planlamada pozitif ayrımcılık yapılabilir (Seefeldt ve Syre, 2007, s. 36). Bu gruplardan biri de yaşadıkları/yaşayacakları sosyal ve kültürel dezavantajlarla göçmenlerdir. Aynı şekilde, *Halk Kütüphanesi Hizmeti: Gelişim İçin IFLA/UNESCO İlkelerinde* de kullanıcı hizmetleri; çocuklar için, genç yetişkinler için, yetişkinler için (yaşam boyu öğrenme, boş zaman ilgileri, bilgi gereksinimleri, topluluk etkinlikleri vb.), hizmetlerin yanı sıra, bilgi hizmetleri, topluluk gruplarına hizmetler, özel kullanıcı gruplarına hizmetler şeklinde detaylandırılmıştır (2004, ss. 58-72). Göçmen kullanıcılar, halk kütüphanesinin özel kullanıcı grupları arasında nitelenmelidir. Bu nitelendirme aynı zamanda hizmet sunumunda daha özenli olmayı da beraberinde getirir.

Bilgi ve buna bağlı olarak bilgi kaynakları aracılığı ile bir arada yaşayan insanların kültürlerinin geliştirilmesi ve uyumlaştırılması, sağlıklı toplumsal ilişkilerin kurulması açısından da son derece önemlidir. Halk kütüphanelerinin ilgili mevzuatta işaret edilen ve aşağıda listelenen işlevleri de kültürel uyuma yönelik kurumsal rollerine göndermeler içermektedir;

- Halkın bilgi edinme ihtiyacını karşılamak,
- Kişisel gelişim ve yaşam boyu öğrenme çalışmalarına destek olmak,
- Çocuklarda ve bölge halkında okuma kültürü ve kütüphane kullanma alışkanlığı oluşturmak,
- Bireylerin bilgi okur-yazarlığı becerisi kazanmasını ve bu beceriyi geliştirmesini sağlamak,
- Her türlü eğitim faaliyetlerini desteklemek,
- Gençlerin ve çocukların zihinsel yaratıcılıklarını geliştirmelerini desteklemek,
- Toplumun kültürel ve sosyo-ekonomik kalkınmasını desteklemek,
- Toplumda bilime sanata ve kültürel mirasa karşı duyarlılık oluşturmak,
- Sözlü yerel kültür mirasının korunmasını, toplanmasını, düzenlenmesini desteklemek,
- Kültürler arası diyalogun geliştirilmesine katkı sağlamak olarak maddelendirilen (Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği, 2012).

Bu işlevlerde de görüldüğü gibi halk kütüphaneleri, halkın bilgi ihtiyacını gidermenin yanında kültürler arası diyalogun geliştirilmesine katkı sağlamakla da yükümlüdür. Buna bağlı olarak halk kütüphanelerin, göçmenlerin topluma entegrasyonuna katkı sağlayacak kurumların en başında geldiğini söylemek gerekir (Sümbül, 2017, s. 50).

Göçmenler, sığınmacılar veya farklı statüdeki yabancılar buldukları bölgedeki yerel halka göre sahip oldukları kültürel farklılıkları nedeni ile *dezavantajlı* grup olarak tanımlanmaktadır. Dezavantajlı grubun kütüphane ve bilgi hizmetlerinden, uygun dillerde, beklenti ve gereksinimlerini karşılayacak kaynaklarla, tam ve eksiksiz hizmet alabilmesi çok kültürlü toplumlarda kütüphanelerin temel ilkelerindedir (IFLA/UNESCO, 2018). Bu hassasiyet çocuk söz konusu olduğunda çok daha ince bir çizgide durur. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuğun, toplumsal, ruhsal ve ahlaki, bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirilmesinde, kaynaklardan bilgi ve belge edinmesinin önemini vurgular (UNICEF, 1989). IFLA'nın *Çocuk Kütüphaneleri İçin Hizmet İlkeleri* rehberinde belirttiği üzere, her çocuğun yerel kütüphaneye alışkın olması ve kütüphane kullanma becerilerine sahip olması gerekmektedir (Yılmaz ve Ekici, 2011, s. 546). Bu konfor ve kolaylık belki de en çok göçmen çocuklar ve onların içinde yaşadıkları toplumla kültürel açıdan da sağlıklı entegrasyonu için önemli ve önceliklidir.

Halk kütüphaneleri bir yandan bilgiye erişim, işlevsel okuryazarlık, kültürel gelişim, okuma gelişimi, yaşam boyu öğrenme kazanımları ile çocukların eğitimine destek olurken diğer yandan güçlü, sosyal, özgüvenli, yeterli ve özgür bireylerin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Halk kütüphanelerinin hizmetleri arasında; kültürel çeşitliliği sağlayan materyalleri koleksiyona dâhil ederek

okuyucuya sunma; bebeklerin ve küçük çocukların konuşma gelişimlerini teşvik etme; bununla birlikte özellikle dilsel ve etnik azınlıkların, dil ve çift dil becerilerini geliştirme, ailelere okumanın önemini gösterme gibi görevleri bulunmaktadır (IFLA, 2007). Dolayısı ile halk kütüphanelerinin özellikle göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde aileleri destekleyici şekilde hizmet vermesi önemlidir. Bu durum başta çocukların gelişmesi, başarısı ve mutluluğu olmak üzere, göçmenlerin yaşadıkları ülkenin bir parçasına dönüşebilmesi açısından son derece anlamlıdır. Aynı şekilde sağlanacak kültürel uyum ve zenginlikle de kütüphaneler toplumsal refah ve gelişmenin etkin bir aracı olabilir.

Türkiye’nin mevcut çok kültürlü yapısı, son dönemde yaşanan yoğun dış göç hareketi ile birlikte öncekinden daha farklı bir yapıya kavuşmuştur. Toplumsal, sosyal ve kültürel yaşama dair pek çok sorunu da beraberinde getiren bu değişim hareketi içinde göçmenlerin yeni yaşam alanları ile uyumlaşmasını kolaylaştırmak adına farklı kurumların, sivil toplum örgütlerinin, gönüllülerin vb. çabaları söz konusudur. Bu bağlamda yürütülen etkinliklerden bazıları şunlardır (Mülteciler Derneği, 2021);

- Toplum Merkezi Yapılanması ile Mültecilere ve Yerel Halka Bütünleşik Sosyal Hizmetlerin Sağlanması Projesi,
- Fiziksel Rehabilitasyon ve Psikolojik Destek Merkezi Projesi,
- Koruma ve Eğitim Projesi
- STRENGTHS Projesi
- Rezilyans (RESLOG) Projesi
- Kadın Dayanışma Merkezi Projesi
- Covid-19 Salgını ile Mücadele Projesi
- Kariyer Merkezi Projesi
- Anne ve Çocuk Sağlığı Projesi
- Gönüllü Kalın Projesi

Başta Milli Eğitim ve İç İşleri Bakanlığı ile Yükseköğretim Kurumu olmak üzere, birçok kurum ve kuruluşun işbirliği ile yürütülen ve çocukları öncülleyen bu girişimler için halk kütüphanelerinin paydaş olması adeta varlık nedenlerinin bir gereğidir. Gelişmiş ülkelerde halk kütüphaneleri göçmenlerin yeni yaşamlarına “Hoş Geldin Kapısı” olarak değerlendirilmektedir. Halk kütüphanesi göçmen çocukların okul ve sosyal hayata kaynaşmaları için köprü görevi üstlenir. Çünkü kütüphaneler içinde buldukları toplumu analiz etmek, toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak hizmeti ücretsiz ve eşit sağlamak ve toplumda birlik ve aidiyet duygusunu geliştirmek üzere hizmet veren yegâne kamusal mekânlardır (Yavuzdemir ve İçöz, 2018, s. 364). Bu noktada bir halk kütüphanesinin öğrenme merkezi, kültür merkezi ve bilgi merkezi olma rol ve sorumluluklarının tamamı aktif şekilde hizmet sürecine dâhil olur. Böylesi çoklu hizmet ve etki ağı ise halk kütüphanesinin en güçlü toplumsal kabul ve saygınlık sağlama aracıdır. Kurumsal kimliğinin tüm unsurları ile halk kütüphanesi bu aracı aktif tutmaya çabalamalı ve bu çabayı sürekli kılmalıdır. Bu bağlamda halk kütüphanesinin mekân tasarımından

sunduğu hizmetlere kadar her şeyin elden geldiğince kullanıcılara uygun ve tüm kullanıcıları kapsayacak biçimde olmasına özen gösterilmelidir (Odabaş ve Akkaya, 2020, s. 215). Mevcut ve potansiyel göçmen kullanıcılar da bu özenin özneleri arasında mutlaka yer almalıdır.

Halk kütüphanelerinde dezavantajlı kullanıcılar bağlamında göçmenlere verilen/verilebilecek hizmetlerden bazıları şu şekilde listelenebilir (Yavuzdemir ve İçöz, 2018, ss. 364-365);

- Kütüphane üyeliğinin basitleştirilmesi
- Kütüphane bilgilendirme ve kullanım kılavuzunun çok dilli olarak sunulması
- Kamplar ve mülteci merkezlerinde gezici kütüphaneler aracılığı ile hizmet verilmesi
- Kütüphanelerde farklı dillerde mültecilerin kütüphanelere gelmelerini teşvik edecek posterlerin asılması
  - Türkçe dil eğitimi kursları
  - Konuşma sınıfları
  - Örgün eğitim sınavlarına hazırlık kursları
  - Ödevlere yardım
  - Gençler için kariyer seminerleri
  - Mülteci hakları seminerleri
  - Çok dilli masal saatleri
  - Bilgisayar sınıfları
  - Vatandaşlık eğitimleri
  - Kültür geceleri
  - Kütüphanelerde çok dilli kitaplıkların kurulması
  - Kitap kulüpleri
  - Makerspace (yaratı alanları) etkinlikleri
  - Toplum Sağlığı Merkezleri ile kütüphanede bilgilendirmelerin yapılması
  - Kütüphanelerde göçmenlerin yeni göçmenlere Türkçe öğretebilecekleri basılı ve dijital materyallerin sağlanması

Tüm bu hizmetler anneler, öğrenciler, çocuklar ve hatta okul çağında olduğu halde hiç okula gitmeyen çocuklar söz konusu olduğunda çok daha değerli ve kültürel uyum açısından toplumun tamamı için önemli hale gelmektedir. Dolayısıyla halk kütüphanelerinin özellikle göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde aileleri destekleyici şekilde hizmet vermesi önemlidir. Bu durum göçmen çocukların gelişmesi, başarısı ve mutluluğu kadar yaşadıkları ülkenin toplumsal refahı ve gelişmesi için de belirleyici unsurdur. Dünyada en fazla göç ve göçmen sorunu ile uğraşmak durumunda olan ülkelerden biri olarak ülkemizi için bu önemin ulusal öncelikler listesinde daha yukarıda yer alması gerektiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır. Zira ülkemizdeki göçmenlere ilişkin istatistikler bize bu konuda önemli bir referans sunmaktadır.

Türkiye’deki geçici koruma altındaki kayıtlı Suriyeli sayısı 13 Ocak 2021 tarihi itibarıyla bir önceki aya göre 4 bin 187 kişi artarak toplam 3 milyon 645 bin 557 kişi oldu. Bu kişilerin 1 milyon 732 bin 44’ünü (%47,5) 0-18 yaş arası çocuklar oluşturuyor. 0-18 yaş arası çocukların ve kadınların toplam sayısı ise 2 milyon 583 bin 373 kişidir (%70,9) (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021). Bu rakamlar halk kütüphaneleri ile halk kütüphanelerinin çocuk bölümlerinin ve/veya bağımsız çocuk kütüphanelerinin göçün yarattığı kültür sorunlarının aşılmasında üstenebileceği sorumlulukları daha önemli hale getirmektedir. Zira halk kütüphanelerinin tanımından itibaren tüm iş ve işleyişlerinde kültür kavramının sürekli canlı bir biçimde muhafaza edilmesine işaret edilir. İlgili ulusal ve uluslararası tüm mevzuat, ilke, karar, protokol vb. de bu yöne dikkati çeker.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1 Kasım 2020 tarihinde yapılan açıklamada, 2018-2020 arası devlet üniversitelerinde okuyan Suriyeli öğrenci sayısının 73 bin 570 olduğu belirtilmiştir. Yine Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, 30 Haziran 2020 itibarıyla ülkemizde anaokulunda 35 bin 553, ilkokulda 338 bin 807, ortaokulda 222 bin 703 ve lisede 89 bin 518 öğrencinin eğitim gördüğünü açıklanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2020). Göç İdaresinin yayınladığı yaş aralığı tablosuna göre 10 yaşın altındaki Suriyelilerin sayısı 1 milyon 52 bin 959’dur. Bu rakam toplam Suriyeli göçmen sayısının %28,9’a karşılık gelmektedir (Mülteciler Derneği, 2021). Tüm bu rakamlar göçmenlerin, özellikle de örgün eğitim sistemine dâhil olan/olması gereken göçmenlerin ülkemizin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısında ne denli önemli bir noktaya geldiğine dikkat çekmektedir. Sorunun kültürel yanında sorumluluk üstlenmesi beklenen halk kütüphanelerinin göçmenlere sağlayacağı katkı, göçe bağlı yaşanacak sosyal ve ekonomik problemlerin aşılmasında da kolaylaştırıcı etki yaratacaktır.

Siyasi, ekonomik, kültürel nedenlerle ve/veya farklı politikaların tetikleme ile zaman içinde toplumların sosyal yapısı değişebilmekte ve bu yapı homojen özelliğini kaybedebilmektedir. Söz konusu değişimin günümüzdeki en önemli katalizörlerinden biri ise göç ve göçmenlerdir. Başka bir ifadeyle göç hareketleri topluluklar içinde farklı özelliklere sahip kimlikleri çoğaltmakta ve ülkelerde kültürel çeşitliliği artırmaktadır (IFLA/UNESCO, 2018). Bu değişim, göçmenlere yönelik kültürel uyum sürecinde kütüphaneleri, özellikle halk kütüphanelerini daha da ön plana çıkarmakta ve halk kütüphaneleri özelinde kütüphane hizmetlerinin her birey için tam ve eksiksiz olarak sunulmasını sorumluluğunu zorlamaktadır. Kurumsal kimliğine yüklenen anlamı devam ettirmek ve toplumsal saygınlığını korumak isteyen her kütüphane göç hareketliliği ile şekillenen bu kültürel değişimi bünyesinde uyumlaştırmalı ve hizmetlerine yansıtmalıdır.

Kültürel uyumun sağlanması ve bu açıdan toplumsal yaşamın bir parçası olunabilmesi göçmen birey için diğer tüm güçlüklerin daha kolay aşılabilmesini sağlayacaktır. Bu uyumu yalnız dil engeli olarak görmek olanaklı değildir. Dil de dâhil olmak üzere, olası tüm engellerin daha kolay ve sosyal huzuru bozan bir

soruna dönüşmeden aşılması, göçmen bireyin her açıdan o toplumun ve sosyal yaşamının bir parçası olması ile olanaklıdır. Bu da zaten kültürel uyum ve kültürü özümseme ile olabilir. Çalışmanın kapsamını oluşturan İzmir’de göçmenler ve onların kenttin kültürel yaşamına uyumları açısından yapılanlara ilişkin bilgiler, ayrıntılı olarak bir sonraki alt başlık altında ele alınmıştır.

İZMİR HALK KÜTÜPHANELERİNDE GÖÇMENLERE YÖNELİK HİZMETLER

Ülkemizin en büyük kentlerinden biri olan İzmir, aynı zamanda Anadolu’nun sürekliliği en eski yaşam alanlarından biridir. ‘Güzel İzmir’ olarak da adlandırılan kent, Anadolu’nun kültürel zenginliği ile Ege’nin renkli tarihinin bir harmanıdır (Akkaya ve Polat, 2020, s. 125). Dünyada da ülkemizin en çok bilinen kentlerinden biri olan İzmir, farklı kültürlerin, yaşam tarzlarının, inançların (Müslüman, Hıristiyan, Musevi, Ermeni, Rum vb.) binlerce yıldır bir arada barış içinde yaşadığı bir hoşgörü şehri ve kavimler kapısıdır (İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021). Kent bugün de toplumsal renkliliğini ve kültürel zenginliğini büyütüp beslemeye devam etmektedir. Şehrin aldığı iç ve dış göç ise bu değişimin önemli kanallarından biridir. İç İşleri Bakanlığı’nın Şubat 2021 verilerine göre ülkenin en çok göçmen barındıran altıncı kenti (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021) olan İzmir, ulusal göç politikamızın en yoğun gündemini oluşturan Suriyeli göçmenler konusunda da 147.667 toplam rakamı ile listenin sekizinci sırasında yer almaktadır (Mülteciler Derneği, 2021). Göçmenlerin kenttin kültürel zenginliğinin bir parçası ve besleyici kaynağı olabilmesi için ise şüphesiz kendi kültürlerini ile İzmir’in kendine özgü kültüründe bütünleştirebilmeleri gerekir.

Göç alan tüm kentlerde olduğu gibi İzmir’de de göçmen sorunu, ancak göçmenlerin bugün kentteki toplumsal renklerin ve kültürel zenginliğin bir parçası olarak kabul edilmesiyle kalıcı olarak çözülebilir. Bu süreçte kentte faaliyet gösteren tüm halk kütüphanelerinin katkısına gereksinim vardır. Ülkemizde, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü (KYGM)’ne bağlı hizmet veren halk kütüphaneleri ile yerel yönetimlere bağlı hizmet verenler olmak üzere iki tür halk kütüphanesi yapılanması söz konusudur. Bu çalışmada, araştırmanın kapsamına bağlı kalınarak her iki türün göçmenlere yönelik hizmetleri hakkında bilgiler verilmiştir.

İzmir’in 11 merkez ilçesinin 9’unda Genel Müdürlüğe bağlı hizmet veren en az bir halk kütüphanesi mevcuttur. Genel Müdürlük bağlı kütüphanesi olmayan ilçeler Güzelbahçe ve Konak’tır. Kentin her açıdan en büyük halk kütüphanesi olan Atatürk İl Halk Kütüphanesi’nin Konak sınırları içinde olması nedeni ile bu ilçede de Bakanlığa bağlı bir halk kütüphanesinin hizmet verdiği söylenebilir. Kütüphanelere ilişkin 2019 yılı verileri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: KYGM Bağılı Halk Kütüphaneleri, 2019

Sıra No	Kütüphane	Koleksiyon Sayısı	Okuyucu Sayısı	Üye Sayısı	Ödünç Verilen Kitap Sayısı
1	İzmir Atatürk İl Halk Ktp.	62.039	264.025	41.328	109.489
2	Balçova İlçe Halk Ktp.	15.371	19.366	7.468	19.560
3	Bayraklı Alpaslan İlçe Halk Ktp.	14.220	12.974	2.119	4.945
4	Bornova İlçe Halk Ktp.	28.157	122.607	33.266	40.886
5	Bornova Mehmet Akif Ersoy Çocuk Ktp.	13.376	41.019	4.740	12.018
6	Buca İlçe Halk Ktp.	22.348	20.263	2.646	4.312
7	Buca O. Nuri Saygın Şirinyer Halk Ktp.	8.148	8.269	1.056	4.970
8	Çiğli İlçe Halk Ktp.	15.221	6.533	952	6.861
9	Gazimir İlçe Halk Ktp.	10.213	17.229	1.495	5.237
10	Karabağlar İlçe Halk Ktp.	10.132	4.667	2.754	3.494
11	Karşıyaka Hoca Mithat İlçe Halk Ktp.	15.490	10.550	10.742	19.470
12	Karşıyaka Çocuk Ktp.	13.937	9.144	2.260	9.080
13	Narlıdere İlçe Halk Ktp.	7.907	9.708	2.963	6.769
	Toplam	236.559	546.354	113.789	247.091

Kaynak: İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2020

Bu kütüphanelerin Bakanlık tarafından kamu ile paylaşılan 2019 ve 2020 yılı istatistiklerine bakıldığında COVID-19 nedeni ile kütüphane hizmetleri alanında da bir daralma söz konusu olduğu görülmektedir. Hizmet sayısı, türü, kapsamı ve katılımcı rakamlarında yaşanan zorunlu azalma, aynı etki yoğunluğu ile kentteki göçmen nüfusa verilen hizmetlere de yansımıştır. Tablo 2’de verilen yaklaşık 9 ayı pandemi sürecinde geçen 2020 yılı verileri ile 2019 yılı verileri kıyaslandığında, en büyük kaybın %77 azalma ile okuyucu sayısında olduğu görülecektir. Okuyucunun aslında kütüphane hizmetinden yararlanan kişi olduğu dikkate alınır, aralarında göçmenlerin de yer aldığı kullanıcıların hizmet talep ve beklentilerindeki daralma daha rahat anlaşılabilir.

Tablo 2: KYGM Bağıslı Halk Kütüphaneleri, 2020

Sıra No	Kütüphane	Koleksiyon Sayısı	Okuyucu Sayısı	Üye Sayısı	Ödünç Verilen Kitap Sayısı
1	İzmir Atatürk İl Halk Ktp.	30.139	23.568	1.878	31.485
2	Balçova İlçe Halk Ktp.	9.779	7.065	421	5.758
3	Bayraklı Alpaslan İlçe Halk Ktp.	7.085	16.906	1.204	7.294
4	Bornova İlçe Halk Ktp.	16.900	6.152	894	7.471
5	Bornova Mehmet Akif Ersoy Çocuk Ktp.	5.492	2.324	175	1.144
6	Buca İlçe Halk Ktp.	7.446	4.583	145	697
7	Buca O. Nuri Saygın Şirinyer Halk Ktp.	6.802	3.764	115	894
8	Çiğli İlçe Halk Ktp.	12.406	5.298	117	1.028
9	Gazimir İlçe Halk Ktp.	4.093	3.591	287	1.494
10	Karabağlar İlçe Halk Ktp.	5.729	5.743	152	2.295
11	Karşıyaka Hoca Mithat İlçe Halk Ktp.	23.038	27.506	1.159	15.970
12	Karşıyaka Çocuk Ktp.	6.387	15.799	631	9.867
13	Narlidere İlçe Halk Ktp.	6.673	2.838	191	1.578
	Toplam	141.969	125.137	7.369	86.975

Kaynak: İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021

Çalışma kapsamındaki 13 kütüphane genelinde olumlu sayılabilecek tek istatistik, çalışan sayısının 2019 yılına göre %11 artarak 2020 yılında 67 kişiye ulaşmasıdır (KYGM, 2021). Bu kütüphanelerin çoğunluğu göçmen olan yabancı üyesi sayısı 2019 yılında 3.411 iken, 2020’de bu sayı 2.203’e gerilemiştir. Türkiye genelinde ele alınan yıllar arasında 43.204’ten 32.158’e gerileyen (KYGM, 2021) rakamlar, bu sorunun ülkenin tamamında yaşandığını göstermektedir.

İzmir merkez ilçelerinde Bakanlığa bağılı hizmet veren halk kütüphanelerinde, 2019 yılında, 207’si yalnız çocuklara yönelik olmak üzere, farklı zamanlarda toplam 397 etkinlik gerçekleştirilmişken, bu rakam 2020’de sadece 53’tür. 2019 yılında gerçekleştirilen etkinliklerinin %78’inde en az bir göçmen

katılımcı yer almıştır. Göçmenlerin daha yoğun katıldığı etkinlikler genellikle çocuklara yönelik olanlardır. Bu noktada ön plana çıkan kurum, Bornova İlçe Halk Kütüphanesi ve bu kütüphaneye bağlı olarak hizmet veren Bornova M. Akif Ersoy Çocuk Kütüphanesi’dir. 2015 yılından itibaren göçmen çocukların yanı sıra annelerinin de katıldığı ve ülke ile kentin tanıtıldığı okuma etkinlikleri düzenleyerek göçmenlere yönelik hizmet geliştirmeye daha özenli yaklaşılmaya başlayan kütüphane yönetimi, günümüze kadar bu kapsamdaki etkinliklerini çeşitlendirerek arttırmıştır (Bornova İlçe Halk Kütüphanesi, 2020).

Resim 1: Bornova M. Akif Ersoy Çocuk Kütüphanesinde Göçmen Çocuklar İçin Etkinlik, 2019

Kaynak: Bornova İlçe Halk Kütüphanesi Müdürlüğü, 2020

Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration [IOM])’nün Türkiye’de resmi olarak işbirliği içinde olduğu tek kütüphane olan Bornova İlçe Halk Kütüphanesi, Örgütün mobil İzmir Psiko-Sosyal Destek birimi ile birlikte göçmenlere yönelik yoğun bir hizmet programı yürütmektedir. Psiko-Sosyal Destek ekiplerinin göçmen çocuklar ve aileleri ile yürüttükleri “kültürel uyum” faaliyetlerinin bir parçası olarak, ekibin ilgilendiği her göçmen grup, kültürel etkinlik takviminde son istasyon olarak Bornova İlçe Halk Kütüphanesi ile M. Akif Ersoy Çocuk Kütüphanesi’ne götürülüyor ve burada farklı etkinliklere katılmaları sağlanıyor.

Örgüt ve kütüphane arasında yürütülen işbirliği çerçevesinde şimdiye dek Bornova M. Akif Ersoy Çocuk Kütüphanesi’nde 8 farklı aktivite ile 38’i Türk, 84’ü Suriyeli olmak üzere toplam 122 çocuğa ulaşılmış. Türk katılımcılar kütüphanenin hâlihazırdaki kayıtlı kullanıcıları iken, katılım sağlayan tüm Suriyeli çocuklar ise kütüphaneye yeni üye yapılmıştır. Üyelik kartlarını alan çocuklara ve annelerine kütüphaneyi nasıl kullanacakları konusunda bilgilendirmeler yapılmış ve sürekli kütüphane kullanıcısı olmaları için cesaretlendirilmişlerdir. Yaratılmak istenen bu arzunun kolaylaştırıcısı olması için IOM İzmir Ofisi tarafından 2019 yılı içinde 172 adet Arapça-Türkçe çocuk kitabı kütüphaneye bağışlanmıştır. Dil engelinin göçmenler özelinde kültürel entegrasyonu güçleştiren en önemli güçlük olduğu dikkate alındığında bu çaba son derece anlamlıdır. İşbirliği içinde yürütülen

aktivitelerin 1'i hariç tamamı 2019 yılında yapılmıştır. Pandemi nedeni ile 2020'de bu kapsamda yalnız tek etkinlik gerçekleştirilebilmiştir (IOM, 2021).

Resim 2: Bornova M. Akif Ersoy Çocuk Kütüphanesinde Göçmen Çocuklar İçin Etkinlik, 2019

Kaynak: Bornova İlçe Halk Kütüphanesi Müdürlüğü, 2020

Bornova İlçe Halk Kütüphanesi dışındaki KYGM bağlı kütüphanelerin hiçbirinde odağında göçmenlerin olduğu, öncelikle göçmenleri hedefleyen, düzenli ve planlı bir hizmet ve/veya etkinlik bulunmamaktadır. Bu kütüphanelerde gerçekleştirilen etkinlikler ve sunulan hizmetlerde özel bir kullanıcı grubu hedeflenmeden, '*elden geldiğince çok kişiye ulaşalım*' felsefesi ile hareket edildiği için, söz konusu faaliyetlerde göçmenlerin kütüphane kullanıcılarına dönüşebilmesi onların bu hizmet ve etkinliklerden haberdar olma rastlantısına kalmış durumdadır.

Göçmenlerin kültürel uyum kapsamında kütüphane kullanım istatistikleri ile örtüştürülmesinde denklemleri olumlu anlamda geliştirecek diğer bir unsur da belediyeler eli ile yürütülen halk kütüphanesi hizmetleridir. Aynı zamanda yerel yönetimin seçmenlerine sunmak durumunda olduğu kültür hizmetlerinin önemli bir parçasını oluşturan belediye kütüphaneleri açısından İzmir ülkemizin görece daha iyi koşullara ve örneklerle sahip kentlerinden biridir. Çalışmanın kapsamını oluşturan İzmir Büyükşehir Belediyesi ve merkez ilçe belediyeleri de kentte belediyelerin yürüttüğü kütüphanecilik hizmetleri açısından en başarılı uygulamaları hayata geçiren yerel yönetimlerdir. Türkiye'de *Milli Kütüphane* dışında adında 'Milli' nitelemesi olan tek kütüphanenin (İzmir Milli Kütüphane) yanı sıra, ülkemizdeki ilk kent arşivi ve müzesinin (Ahmet Piriştina İzmir Kent Arşivi ve Müzesi) de bu çalışmanın kapsamını oluşturan ve yönetim sorumluluğunu üstlenen belediyelerin sınırları içerisinde yer alması, kentin yerel yönetim eliyle ve kütüphaneler aracılığı ile kent sakinlerine kültür hizmeti sunma rolünün bütünlüğü ve güçlendirici diğer unsurlarıdır (Akkaya ve Polat, 2020, s. 127).

Kentin yerel yönetime bağlı kütüphanecilik hizmetlerinde, verilen hizmetlerin dağılımı ve etki alanı dikkate alınarak, çalışmanın bu bölümünde *İzmir*

Büyükşehir Belediyesi ve diğer ilçe belediyeleri verdikleri hizmetler ve bu hizmetlerde göçmenlerin dikkate alınması açısından ayrı değerlendirilmiştir.

Kütüphane hizmetlerini *Kültür ve Sanat Dairesi Başkanlığı* bünyesinde bulunan *Kütüphaneler Şube Müdürlüğü* eli ile yürüten İzmir Büyükşehir Belediyesi, bu idari yapılanma çatısında kent sakinlerine kültür hizmeti vermektedir. *Kültür ve Sanat Dairesi’ne* bağlı olarak hizmet veren *Kent Arşivi ve Müzeler Şube Müdürlüğü* Büyükşehir Belediyesi adına bu sorumluluğu *Kütüphaneler Şube Müdürlüğü* ile paylaşmaktadır. Başkanlık hizmet felsefesindeki gene amacını; kent kültürüne, bu kültürün geçmişten günümüze taşınmasına, bugünde zenginleştirilerek yarınlara aktarılmasına katkı vermek şeklinde özetlenebilecek bir çerçeveye konumlandırmıştır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2021).

Müdürlüklerle yapılan görüşmelerde, özellikle doğrudan göçmenlere yönelik bilgi hizmetlerinin bulunmadığı, buna karşın tüm etkinliklerinin bütün kent sakinlerine açık olduğu bilgisine erişilmiştir. Bu tutum, kültür kurumları yönetici ve çalışanlarının bir kütüphanenin bir göçmenin hayatında oynayabileceği kültürel uyumlaştırma rolünün ne denli olduğu konusunda yeteri kadar bilinçli olmadıklarını düşündürmektedir. Ancak burada özellikle *Ahmet Piriştina İzmir Kent Arşivi ve Müzesi* başlısı olarak Buca Kasaplar Meydanı’nda kent sakinlerine kapılarını açan *Göç ve Mübadele Anı Evi*’nin belirtilmesi ve ayrı bir yere konulması gerekir. 10 Ekim 2017 tarihinde sürekli hizmet birimi olarak faaliyete geçen *Göç ve Mübadele Anı Evi*, “Ege Denizinin karşı kıyısı ile olan yoğun ve köklü tarihin bir parçası olan mübadele sürecine ayna tutan küçük ama derinlikli” bir bellek merkezidir (Akkaya ve Polat, 2018, s. 1136). Kentin göçe dair yaşanmışlıklarının bir kanıtı olan kültür kurumu aynı zamanda İzmir’in ve İzmirliilerin göç ve göçmen kavramlarına ne denli aşina olduklarını da anımsatan bir bellek ayrıdır.

Yine Büyükşehir Belediyesi’ne bağlı olarak, Konak (40.000 koleksiyon), Buca (4.000 koleksiyon) ve Güzelbahçe (4.000 koleksiyon) ilçelerinde Kent Kitaplıkları ile kütüphane hizmeti verilmektedir. Göztepe Kent Kitaplığı, Behçet Uz Çocuk Kitaplığı, Adile Naşit Kitaplığı ve sayıları 13’ü bulan Semt Merkezi Çocuk Kitaplıkları (yaklaşık 17.000 koleksiyon) birlikte ele alındığında bu bilgi merkezlerinin ulaşabileceği potansiyel kullanıcı sayısı 2 milyona yakındır. Maalesef kitaplıkların hiçbirinde doğrudan göçmenlere yönelik bir hizmet anlayışı mevcut değildir. Bu yöndeki eksiklik yetkililer tarafından “kapımız herkese açık” felsefesi ile azaltılmaya çalışılmaktadır. Belediyelere bağlı olarak yürütülen diğer kütüphane hizmetleri şu şekilde listelenebilir;

- Güzelbahçe’de “Atatürk Çocukları Kütüphaneleri” projesinin ülkemizdeki 28. şubesi olarak açılan Atatürk Çocukları Cafer Yarkent Kütüphanesi.
- Balçova, Büyükşehir Belediyesi Hıfzı Veldet Velidedeoğlu Kütüphanesi.
- Bornova’da Atatürk Kitaplığı’nın yanı sıra Çamdibi, Naldöken, Kayadibi, Karaçam, Çamiçi ve Altındağ semtlerinde 6 semt kitaplığı (20.000 koleksiyon).

- Buca'da Belediye Kütüphanesi, yanı sıra kitaplar aracılığı ile kültür hizmeti sunan Sahaflar Sokağı ve Kitap Kafe.
- Bayraklı'da, ilçenin farklı semtlerinde kapılarını ziyaretçilerine açan ve 3 bin ile 15 bin arasında değişen koleksiyonları olan 16 kütüphane. Toplamda 50 binden fazla kitabı, 20 binden fazla üye ve -pandemi nedeni ile 2020 yılında rakamlarda ciddi düşüş olsa da- yıllık 30 binden fazla ziyaretçi.
  - Karabağlar, Reşat Nuri Güntekin Çocuk Kitaplığı,
  - Çiğli Belediyesi Barış Kütüphanesi,
  - Karşıyaka, 7 halk kütüphanesi (toplamda 25.000'i aşan koleksiyon) ve Görme Engelliler Kütüphanesi (15.000 koleksiyon).

Çalışma kapsamında yetkili kurum ve kişilerle yapılan görüşmelerde, listede yer alan kütüphane ve/veya kitaplıkların hiçbirinde doğrudan göçmenlere yönelik düzenli ve sürekli herhangi bir faaliyetin olmadığı, göçmenlere yönelik geliştirilmiş bir hizmet uygulamasının bulunmadığı bilgisine ulaşılmıştır. 2020 yılı Mart ayından itibaren olağan dışı önlemler alınmasını gerekli kılan pandemi sürecinde belediyelere bağlı kütüphane ve kitaplıkların hizmetleri de olumsuz etkilenmiş, bu etki kurumların göçmen kullanıcılarına da yansımıştır.

Ülke çapında uygulamaya konan tedbirler gereğince Mart ayının ikinci yarısından itibaren kapılarını kullanıcılarına kapatmak durumunda kalan belediye kütüphane ve kitaplıkları Haziran-Ekim periyodunda kısa bir süre için ve sınırlı kullanıcı koşulu ile yeniden hizmet vermeye başlamıştır. Ancak hem kurumların hem de kullanıcıların pandemi sürecine ilişkin çekincelerinden dolayı bu süreçte ortaya konan hizmet performansı yeterlilik ve yetkinlikten son derece uzaktır. COCID-19 vakalarındaki artışa bağlı olarak 18 Kasım 2020'de kullanıcılarına kapılarını bir kez daha kapatan kentteki belediye kütüphaneleri, ancak 1 Mart 2021 tarihinde kapılarını kullanıcılarına yeniden açabilmiştir.

Göçmenlere yönelik bir hizmet politikası ve eylem planı olmayan belediye kütüphane ve/veya kitaplıklarının bir yılı geride bırakan pandemi döneminde kullanıcılarından uzaklaşmış olması doğaldır. Aynı şekilde kullanıcılar da kütüphanelerden uzaklaşmış hatta kurumsal kimliklerini ve hizmetlerini unutmuş olabilirler. Böylesi bir iletişim kaybını, doğduğu andan itibaren kentin ve kültürünün parçası olan bireylerde giderilmesi dâhi çok güç ve emek isteyen bir süreçtir. Göçmen kimliği ve kültürü ile bu kentte adeta hayatta yeniden var olma mücadelesi veren birey ve/veya topluluklarda kaybolan ya da hiç kurulamayan yakınlığı ve tanışıklığı tesis etmek ise çok daha zordur. Bu güçlüğü yarattığı kayıp hiç şüphesiz tüm paydaşları ile toplumun kültürel uyumu ve sosyal refahı açısından yaşanan/yaşanacak sorunların artması ve derinlik kazanması anlamına gelecektir. Bunun bir adım sonrası ise maalesef kültürel çatışma hatta toplumsal infial olabilir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Göç ve beraberinde getirdiği sosyal, toplumsal ve ekonomik sorunlar, 21'inci yüzyıl dünyasının en önemli gerçekliklerinden biridir. İnsanların yaşama

dair farklı güçlüklerinin, dünya genelinde yaşanan küreselleşme ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı artışın yeryüzünün her hangi bir noktasını çok daha kolay bilinir ve takip edilebilir hale getirmesinin etkisi ile birleşmesi, göç ve göç sorununu daha çok insanın etkilendiği bir olguya dönüştürmüştür. Bu olgunun en yoğun yaşandığı, hâlihazırda yaşayanlar ile göç edenleri en çok etkilediği ülkelerden biri Türkiye, ülkemizde bu sürecin en edilgen kentlerinden biri de İzmir’dir.

Gelecekte de ülkemizin önemli gündem maddelerinden biri olmaya devam edecek gibi görünen göçün yarattığı ve hem göç edenleri hem de göç edilen yerde yaşayanları etkilediği sorunların neredeyse tamamı, doğrudan ya da dolaylı bir biçimde kültürle ilişkilidir. Zira kültürel uyum, çok kültürlülüğün toplumda sağlıklı yaşatılabilmesi, başta iletişim ve uyum olmak üzere, göçle birlikte üstesinden gelinmesi gereken süreçlerin tamamını kolaylaştıracaktır. Bu noktada da toplumsal kültür kurumu kimliğinin yanı sıra, ayırım yapmadan herkese hizmet verme sorumluluğu ile kendini tanımlayan halk kütüphaneleri asıl destek unsuru olarak sürece dâhil olur/olmalıdır. İzmir’de Bakanlık ve belediye başlısı olarak bu sorumluluğu üstlenmesi beklenen halk kütüphanelerinin durumlarının ele alındığı çalışmada varılan sonuçlar şu şekilde maddelendirilmiştir;

- Pandemi nedeniyle aktif koleksiyon sayısını 150 bin civarına çeken Bakanlık merkez ilçe halk kütüphanelerinin 140 bine yaklaşan üye sayısının yalnız 7.369’u 2020 yılında kütüphaneye gelebilmiştir. Kütüphanelerin kullanıcılara tamamen kapalı olduğu ya da sınırlı kullanıcının kabul edildiği dönemler, tüm kent sakinleri gibi göçmen statüsündeki kullanıcıları da olumsuz etkilemiştir.
- Toplamda 200 bine yaklaşan derme ve 50 bini bulan üye sayıları ile İzmir’in merkez ilçelerinde yürütülen yerel yönetim kütüphanecilik hizmetleri 2020 Mart-Haziran ile 2020 Kasım-2021 Mart aylarında geçici olarak durdurulmuştur ve bu durum kütüphaneler ile kullanıcılarını birbirinden uzaklaştırmıştır.
- KYGM ve Belediye başlısı kütüphanelerin zaman zaman kapıları kısıtlamalarla birlikte açılrsa da 2020 yılına ilişkin sağlıklı bir veri yoktur.
- Lokasyona bağlı yaygınlık dikkate alındığında, semt kitaplıkları ile birlikte belediye kütüphanelerinin göçmenlere hizmet açısından daha ön planda olduğu söylenebilir. Ancak belediye kütüphanelerinde göçmenlere yönelik resmi bir eylem planının olmaması bu avantajı gölgelemiş durumdadır.
- KYGM başlısı kütüphanelerde en azından üyelik kaydı bağlamında göçmenlere ilişkin veriler tutulurken, Belediye başlısı kütüphanelerde bu açıdan da tam bir veri elde etmek olanaklı değildir.
- Hem Bakanlığın hem de belediyelerin göçmenlere yönelik kurumsal bir hizmet politikası, sürekli ve planlı faaliyetleri yoktur. Bu noktada en önemli savunuları “kapılarımız herkese açık” söylemidir.

• Sunulan hizmetler daha çok hâlihazırda kurumda verilen hizmetlerin bir parçası ya da eklentisidir. Çok az kütüphanede göçmenlerin öncelikli hedef kitle arasında yer alması somutluk kazanabilmiştir.

• Göçmenlere yönelik faaliyet ve hizmetleri biraz daha ön plana çıkan kütüphanelerde bu çizgiyi belirleyen asıl unsur yöneticilerin kişisel duyarlılıklarıdır.

• Özellikle göçmenler söz konusu olduğunda, birlikte hizmet üretebilecekleri iş ortaklarını bilmemeleri kütüphaneler ve diğer ilgili kurumlar açısından önemli engellerden biridir.

• Göçmenlerin yaşamaya başladıkları kentle, o kent sakinlerinin de göçmenlerle olan iletişimlerinin ve olası sorunlarının çoğu temelde kültürel uyumla ilgilidir. Bu bağlamda bir kütüphanenin her şeyden önce kültür kurumu olduğu gerçeğinin uygulamaya dönüşmesi Bakanlık ve Belediyeler bağlı kütüphanelerde yetersizdir.

• Ortak kültürün oluşturulması kadar birbiri ile karşı karşıya gelen iki kültürün de doğru anlaşılması, kültürel uyum açısından son derece önemlidir. Bu iki taraflı etkileşim kütüphaneler ve yöneticileri tarafından tam idrak edilebilmiş değildir.

• Kurumsal kimlik yapıları, hizmet ilkeleri ve toplumsal sorumlulukları dikkate alındığında, kütüphaneler aslında kültürlerin anlaşılması ve ortak kültürün oluşumunun doğal parçası ve yürütücüsüdür. Verilen hizmetlerde bu yan ortaya konulmaya çalışılırken, aynı çabanın hizmetlerden yararlananların çeşitliliği noktasında sergilendiğini söylemek güçtür. Bu noktada da süreci belirleyen daha çok bireysel tutumlardır.

• Temel sorun kütüphanelerin ve göçmen sorununa yönelik rolü ile yapıcı gücünün tüm paydaşlar nazarında yeterince görülememiş ve gösterilememiş olmasıdır. Oysa “bilgiye yerel giriş kapsı”, göçmenler için “hoş geldin kapısı” tanımlamaları yapılan halk kütüphaneleri için böylesi bir farkındalık varlıklarının doğal gereğidir.

Çalışmada elde edilen veriler ve varılan bulgular ışığında kentte hizmet veren halk kütüphanelerinin göçmenlere yönelik yetenek ve yeterliliklerinin iyileştirilmesi noktasında sürecin tüm paydaşlarını ilgilendirecek öneriler şu şekilde listelenmiştir;

• Göçle gelen kültür akışının bir potada birleştirilmesi ve kültür uyumuna dönüştürülmesi noktasında yerel yönetimler ve Bakanlık, kütüphaneler özelinde çok daha fazla sorumluluk üstlenmelidir.

• Yerel yönetimlere ve Bakanlığa bağlı halk kütüphaneleri arasında her konuda olduğu gibi göçmenlere yönelik hizmetler konusunda da gelişmiş ve çok yönlü bir işbirliğine gidilmelidir.

• Yerel yönetimlere bağlı semt kitaplıkları gibi lokasyon zenginliği olan kütüphaneler göçmen ailelerle ilk temas için en etkin kurumlar olabilir. Söz konusu kurumların bu bilinçlilikle kurgulanması ve hizmetlerinin planlanması

gerekir. Ayrıca, bu kurumlarda görevlendirilecek personelin de bu konuda duyarlılığı yüksek olmalıdır.

- Topluma entegrasyon ve kente uyumda en önemli sorun gibi görünen dil engelinin aşılmasına yönelik faaliyetlere daha çok yer verilmesi, göçmenlerin kütüphaneye olan ilgisini arttıracaktır.

- Kütüphanelerin dışında göçmen sorunu ve kent kültürü ile sorumluluk üstlenebilecek diğer kurum ve kuruluşlarla da daha yakın ve canlı ilişkiler geliştirilmelidir.

- Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği, Belediyeler Kanunu, Büyükşehir Belediyesi Kanunu gibi yasal düzenlemelerin yanı sıra, IFLA/UNESCO Çok Kültürlü Kütüphane Bildirisi gibi rehberler göçmenlere yönelik kütüphane hizmetleri konusunda hem bir kolaylaştırıcı, hem de gerektiğinde ikna aracına da dönüşebilecek referanslar olarak alınmalıdır.

- Kütüphane hizmetlerinde göçmenlerin de hedef kitle arasında tutulmasının yalnız göçmenler için değil aynı zamanda yerli halkın da uzun vadede kültürel süreklilik ve zenginleşme adına bir kazanç olacağı bilinci ile hareket edilmelidir.

Bir ülkenin, kentin, toplumun fark yaratacak asıl zenginliği ve refahı beşeri sermayesinin gelişmişliği ve uyumudur. Kültür, insanın gelişimi ve toplumsal uyumu için en önemli ön koşuldur. Tarih boyunca yalnız Anadolu’nun değil, Yakın Doğu ile Ege Denizi’nin en renkli kültür harmonisine sahip kentlerinden biri olan İzmir bugün de farklı kültürlerden gelen renklerle zenginleşmeye devam etmektedir. Şayet bu akışkanlık kontrol edilemez ve kültürel uyuma dönüştürülemezse, toplumun aralarında göçmenlerin de olduğu tüm paydaşları ile bir bütün olması ve her açıdan refahının artmasının olanaksızlığı bir yana, mevcut durumun korunabilmesine yönelik sorunlar da doğuracaktır. Bu noktada kentin parçası olan tüm kurum ve kuruluşların yanı sıra kent sakinlerine de sorumluluklar düşmektedir. Üstlendikleri toplumsal ve kültürel rol ile halk kütüphaneleri bu sorumluluğu öncelikle kabul edip benimseyecek kurumların başında yer alır. Bu konuda gösterilecek özen ve hizmet duyarlılığı uzun vadede tüm kent ve kent sakinleri ile birlikte İzmir’in kazanımı olacaktır.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, Y. (2016). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Akçadağ, E. (2012). Yasa dışı göç ve Türkiye. İstanbul: BİLGESAM. Erişim adresi: <https://docplayer.biz.tr/3859913-Yasa-disi-goc-ve-turkiye.html>

Akkaya, M. A. (2013). Halk kütüphanelerinde halkla ilişkiler ve Narlıdere İlçe Halk Kütüphanesi örneği. *Türk Kütüphaneciliği*, 27(1), 168-179.

Akkaya, M. A. ve Polat, C. (2020). Kent kültür ve geleneği ile değerlerinin oluşumu ve aktarımında halk kütüphanelerinin yeri ve önemi: Niceliksel verilerle İzmir örneği. *ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 11(1), 110-137.

Akkaya, M. A. ve Polat, C. (2018). Kültürel miras kurumları olarak kent arşivleri ve müzelerinin kent turizmindeki yeri: Ahmet Piriştina İzmir Kent Arşivi ve Müzesi örneği. *Uluslararası Batı Asya Turizm Araştırmaları Kongresi 27-30 Ekim 2018 Van Bildiriler Kitabı* içinde (ss. 1124-1138). Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.

Bartram, D., Poros, M.V. ve Monforte, P. (2017). Göç meselesinde temel kavramlar. I. Ağabeyoğlu Tuncay (Çev.). Ankara: Hece Yayınları.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği [UNHCR] (2001). *Dünya mültecilerinin durumu: insani yardımın elli yılı*. Ankara: Başkent Matbaası.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği [UNHCR] (2020). Mülteci koruması. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/tr/26667-forced-displacement-passes-80-million-by-mid-2020-as-covid-19-tests-refugee-protection-globally.html>

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği [UNHCR] (2021). Mülteci ve göçmen?. Erişim adresi: https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf

Black, R., Bennett, S.R.G., Thomas, S.M. ve Beddington, J.R. (2011). Migration as adaptation. *Nature*, 478, 447-449.

Bornova İlçe Halk Kütüphanesi (2020). Faaliyet Raporu.

Canpolat, H. (2016). Küresel göç ve Türkiye'nin göç politikalarının gelişimi. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/291519183>

Deniz, T. (2014). Uluslar arası göç sorunu perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(1), 175-204.

Erdoğan, R. T. (2017). Açılış konuşmaları. *III. Milli Kültür Şurası: Şura Kitabı* içinde (ss. 21-25). İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Faist, T., Fauser, M. ve Reisenauer, E. (2013). *Transnational migration*. Cambridge: Polity Press.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2020). Göç tarihi. Erişim adresi: http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-tarihi_363_380

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2021). İstatistikler. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/turkiye-ve-goc5644#>

Günay, E, Atılğan, D. ve Serin, E. (2017). Dünyada ve Türkiye'de göç yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 7(2), 37-60.

Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği (2012). Erişim adresi: <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-264032/halk-kutuphaneleri-yonetmeli.html>

IFLA (2007). *Bebekler ve küçük çocuklar için kütüphane hizmetleri rehberi*. Erişim adresi: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/100-tr.pdf>

IFLA (2004). *Halk kütüphanesi hizmeti: gelişim için IFLA/UNESCO ilkeleri*. B. Yılmaz, (Çev.). İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi Yayınları.

IFLA/UNESCO (2018). *IFLA/UNESCO çok kültürlü kütüphane bildirisi*. Erişim adresi: <http://kutuphaneci.org.tr/wp-content/uploads/2021/02/ifla-unesco-cok-kulturlu-kutuphane-bildirisi.pdf>

İzmir Büyükşehir Belediyesi (2020). Erişim adresi: <https://www.izmir.bel.tr/tr/Birimler/289>

İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2020). Erişim adresi: <https://izmir.ktb.gov.tr>

İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2021). Erişim adresi: <https://izmir.ktb.gov.tr>

Keseroğlu, H. S. (1989). *Halk Kütüphanesi Politikası ve Türkiye Cumhuriyeti’nde Durum*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi Yayınları.

Keseroğlu, H. S. (2019). Halk kütüphanesi. M. A. Akkaya ve H. Odabaş (Ed.). *Bilgi merkezleri: Kütüphaneler-arşivler müzeler içinde* (ss. 41-81). İstanbul: Hiperyayın.

Kivisto, R. ve Faist, T. (2010). *Beyond a border: The causes and consequences of contemporary immigration*. London: Pine Forge Press.

Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü (2021). 2020 yılı istatistik bilgileri. Erişim adresi: <https://kygm.ktb.gov.tr/TR-282007/2020-yili-istatistik-bilgileri.html>

Kymlicka, W. (2012). *Multiculturalism: Success, failure and the future*. Washington: Migration Policy Institute.

Milli Eğitim Bakanlığı (2020). Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı. Erişim adresi: https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_01/27110237_OCAK_2020internet_BulteniSunu.pdf

Mülteciler Derneği (2021). *Türkiye’deki Suriyeli sayısı*. Erişim adresi: <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>

Odabaş, H. ve Akkaya, M.A. ve Polat, C. (2020). Kent kültürü ve yaşamında yenilikçi kütüphaneler ve kütüphane hizmetleri. *Arşiv Dünyası*, 7(1), 26-44.

Odabaş, H. ve Akkaya, M.A. (2020). *Bilgi merkezlerinde mekân: Değişen beklentiler ve mimari anlayış ışığında yönelimler*. İstanbul: Hiperyayın.

Seefeldt, J. ve Syre, L. (2007). Geçmişe ve geleceğe açılan kapı: Almanya'da kütüphaneler. (3.bs.). M. Arun (Çev.). Hildesheim: Georg Olms Verlag.

Sümbül, S. (2017). Göçmenlerin topluma entegrasyonunda kütüphanelerin rolü. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, 8, 42-58.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) (2009). *Göç terimleri sözlüğü*. B. Çiçekli (Türkçe baskı ed.). Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü Yayınları.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) (2020). İzmir Ofisi Faaliyet Raporu.

UNESCO. (1982). Mexico City declaration on cultural policies: UWorld conference on cultural policies. Mexico City. Erişim adresi: https://culturalrights.net/descargas/drets_culturals401.pdf

UNICEF. (1989). *Çocuk haklarına dair sözleşme*. Erişim adresi: <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>

United Nations High Commissioner for Refugees [UNHCR] (2021). Figures at a glance. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>

United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF) (2020). *Türkiye-UNICEF ülke işbirliği programı 2016-2020-2019 yıllık raporu*. Erişim adresi: <https://www.unicef.org/turkey/media/10451/file/UNICEF%202019%20Y%C4%B1ll%C4%B1k%20Faaliyet%20Raporu.pdf>

Yavuzdemir, M. ve İçöz, A. (2018). Toplumsal uyuma dair bir yönetim modeli: Kilis Çocuk Kütüphanesi örneği. *1. Uluslararası Çocuk Kütüphaneleri Sempozyumu Bildirileri, 14-17 Kasım 2018, Nevşehir/Türkiye içinde* (ss. 363-371). A. Kakırman Yıldız ve L. Özdemir (Yay. Haz.). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Turkish Studies*, 9(2), 1685-1704.

Yılmaz, B. ve Ekici, S. (2011). Çocuk kütüphanesi hizmetleri için ilkeler. *Türk Kütüphaneciliği* 25(4) 2011, 545-552.

Yılmaz, E. (2018). Halk kütüphaneleri ya da halk üniversiteleri. *Halk kütüphaneleri: Geçmişten geleceğe yönelimler ve yeni roller içinde* (ss. 35-74). H. Odabaş ve M. A. Akkaya (Yay. Haz.). İstanbul: Hiperyayın.

Zhanadilova, A. (2018). Farklı kuramlar çerçevesinde uluslararası göç sorunu. *Muhakeme Dergisi*, 1(2), 116-122.